

Kvantová, atómová a subatómová fyzika

Fyzika elementárnych častíc

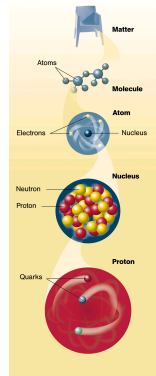
Štruktúra hmoty

molekuly

atómy

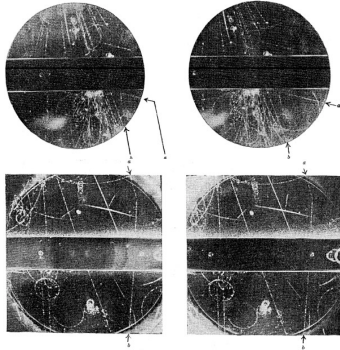
jadrá a elektróny

protóny a neutróny

Podivné V_0 častice

1947,
G.D. Rochester,
C.C. Butler
pozorujú "vidlicové dráhy" v
hmlovej komore vystavenej
kozmickým lúčom

častice K a Λ

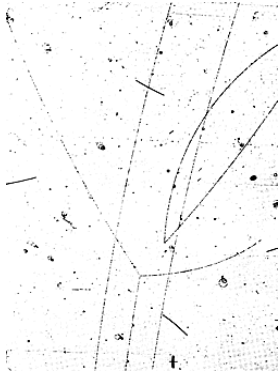
3

Časticová ZOO

obrázok:
 V_0 častica v zrážke kaónu a protónu

časticová ZOO:
 p , n , π , Σ , Ξ , Δ , η , Φ , Σ^* , ...

Toto nevyzerá elementárne!

4

Delenie hadrónov

Hadróny sú silno interagujúce častice

- ťažké častice: **baryóny**
  - 2000x (a viac) ťažšie ako elektrón
  - $p, n, \Lambda, \Sigma, \Xi, \dots$
  - ich antičastice sú **antibaryóny**
- stredne ťažké častice: **mezóny**
  - 200x (a viac) ťažšie ako elektrón
  - $\pi, K, \rho, \omega, \Phi$

5

Niektoré vlastnosti hadrónov

spin - vnútorný moment hybnosti;
môže byť 0 (1 stav), $1/2$ (2 stavy), 1 (3), $3/2$ (4), ...

baryónové číslo

zachováva sa vo všetkých procesoch

baryóny ($p, n, \Lambda, \Sigma, \Xi, \dots$): hodnota 1

antibaryóny ($\bar{p}, \bar{n}, \bar{\Lambda}, \bar{\Sigma}, \bar{\Xi}, \dots$): hodnota -1

mezóny ($\pi, K, \eta, \rho, \omega, \Phi, \dots$): hodnota 0

podivnosť

zachováva sa v rýchlych (silných) procesoch a

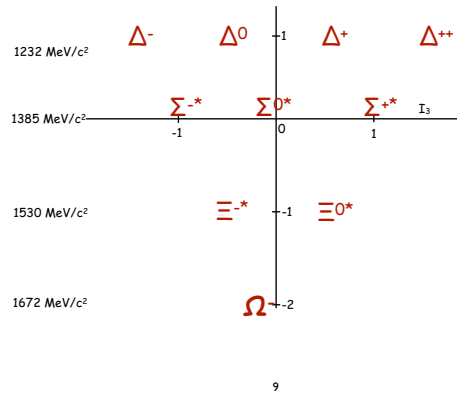
nezachováva sa v pomalých procesoch

$S(p) = 0, S(K^+) = 1, S(\Lambda) = -1$

6

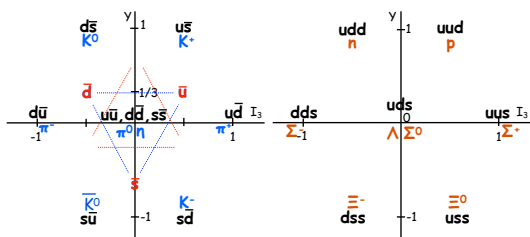
Upratovanie 3: baryóny J = 3/2

9

Kvarky

Náboj silnej interakcie: 3 farby (kvarky), 3 farby (antikvarky)
 Len navonok biele kombinácie sú povolené!

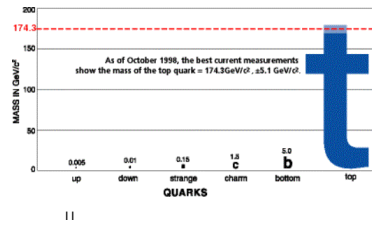
10

Ťažšie hadróny, ťažšie kvarky

Tri kvarkové rodiny:

up charm top
down strange bottom

ku každému je aj antikvark

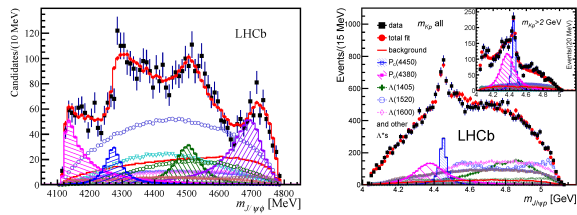
Tetrakvarky, pentakvarky

Experimenty Belle, BaBar, ... **LHCb**...

Navonok biele kombinácie sa dajú získať aj ako $qq\bar{q}\bar{q}$, $qqq\bar{q}$, ...

Tetrakvarky napríklad: $X(4140)$, $X(4274)$, $X(4500)$, $X(4700)$
(rozpadajú sa na $J/\psi + \Phi$, kvarky $cc\bar{s}\bar{s}$)

Pentakvarky napríklad: $P_c^+(4380)$, $P_c^+(4450)$
(rozpadajú sa na $J/\psi + p$, kvarky $duccu$)

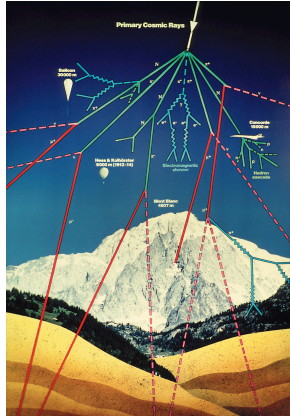

Leptóny (ľahké častice)

elektrón
elementárna častica
žiadna štruktúra
bodová častica

mión – kozmické žiarenie
slabo interagujúci,
na povrchu 1/cm²/min
(rozpadá sa)

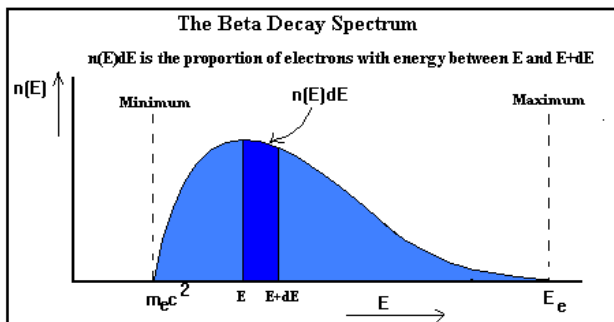
tau – leptón
(rozpadá sa rýchlo)

13

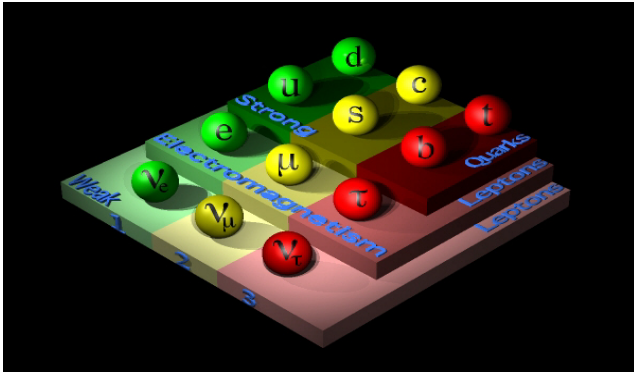
Neutrína

Chýbajúca energia v rozpade β : $n \rightarrow p + e + \bar{\nu}$

14

Zhrnutie: častice

15

Interakcie - sily medzi časticami

Interakcie:
vedú k zmene hybnosti, energie, alebo k zmene
vlastností častice, alebo k zmene častice

4 základné interakcie:

- gravitačná
- elektromagnetická
- slabá jadrová
- silná jadrová

hybnosť a energia sa menia **po kvantách**

16

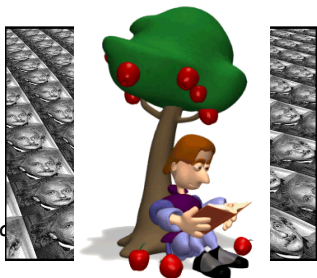

Gravitačná interakcia

Isaac Newton

Albert Einstein

Kvantová gravitácia

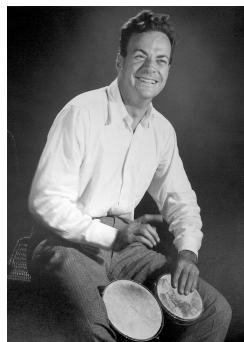
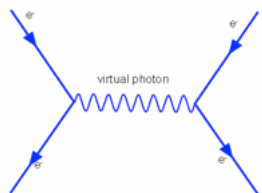

17

Elektromagnetická interakcia

Výmena kvánt energie a hybnosti: **fotónov**

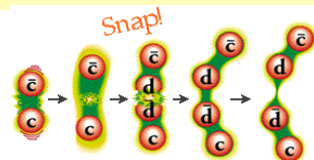
působí na nabité častice

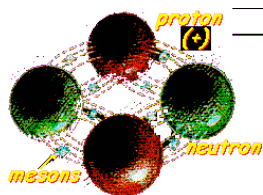
18

Silná interakcia

najsilnejšia zo všetkých
pôsobí na farebné častice
rastie so vzdialenosťou
výmena **gluónov**

Drží pohromade jadro
(zvyšková sila)

19

Higgsov bozón

objavený v CERNe

častica, ktorá je zodpovedná za hmotnosť

častica, ktorá nie je zodpovedná za hmotnosť

20

Zhrnutie: častice a interakcie

